

УДК 346.9

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.26.06>

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СВОБОДИ ОСОБИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Коваленко Інна Анатоліївна,
ORCID ID: 0000-0001-7595-777X
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного
та публічного права
(Київський національний
університет технологій та дизайну,
м. Київ, Україна)

Стаття присвячена тим, хто веде бізнес в Україні, свобода якого ґрунтується на принципах політичної, економічної та ідеологічної різноманітності. Поширеним соціальним засобом реалізації конституційної свободи особи на заняття підприємницькою діяльністю є захист, захист, притягнення до відповідальності та відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої порушенням конституційної свободи. Реалізація конституційної свободи особи для підприємницької діяльності – це виробництво, праця, обслуговування, реалізація. Торгівля як фінансова свобода підприємця. Суб'єкт української економічної діяльності в процесі підприємництва керується принципом суверенітету українського народу. Корпоративна свобода, юридична рівність і недискримінація. Верховенство права тощо.

Ознаками господарсько-правового статусу суб'єкта є інтеграція міжнародних договорів, конституційних норм і принципів, а також правових норм цивільного, господарського та інших юридичних підрозділів. Наявність правосуб'єктності, принципів, повноважень, гарантій реалізації прав та обов'язків, характеристика прав та обов'язків іноземців, осіб без громадянства, біженців та інших підприємців; юридична відповідальність.

Соціальна гарантія реалізації конституційної свободи особи у підприємницькій діяльності є соціальною умовою, передбаченою Конституцією України та нормами права. За таких умов Конституцією України визначено, обов'язкове соціальне страхування і побудова мережі систем догляду за інвалідами (ст. 46); створення державою умов, за яких кожний громадянин може мати можливість побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду, одержати від держави чи органів місцевого самоврядування безоплатно чи за доступну для нього плату, позбавлення житла тільки на підставі закону і за рішенням суду (ст. 47); охорона здоров'я, державне фінансування безкоштовного медичного обслуговування, створення ефективних і доступних умов для охорони здоров'я, розвиток усіх форм медичних закладів, розвиток фізичної культури і спорту, гігієни та забезпечення епідеміологічного благополуччя (ст. 49) [1].

Захист свободи особи на підприємницьку діяльність здійснюється недержавними охоронними організаціями, у тому числі недержавними нотаріусами, іншими захисними недержавними організаціями, а також міжнародними неурядовими групами захисту тощо.

Ключові слова: підприємницька діяльність, сфера бізнесу, права та гарантії підприємців, соціальні гарантії, господарська діяльність, майно державної власності, громадські організації, міжнародні неурядові організації.

**GENERAL SOCIAL GUARANTEES OF THE IMPLEMENTATION
OF THE CONSTITUTIONAL FREEDOM OF THE PERSON
TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN UKRAINE**

Kovalenko Inna Anatolyivna,
ORCID ID: 0000-0001-7595-777X
Candidate of Legal Sciences, Associate
Professor, Associate Professor at the
Department of Private and Public Law
(Kyiv National University of Technology
and Design, Kyiv, Ukraine)

The article is dedicated to those who conduct business in Ukraine, whose freedom is based on the principles of political, economic and ideological diversity. A common social means of realizing a person's constitutional freedom to engage in entrepreneurial activity is protection, defense, prosecution and compensation for material and moral damage caused by the violation of constitutional freedom. Realization of the constitutional freedom of a person for entrepreneurial activity is production, work, service, implementation. Trade as financial freedom of an entrepreneur. The subject of Ukrainian economic activity in the process of entrepreneurship is guided by the principle of the sovereignty of the Ukrainian people. Corporate freedom, legal equality and non-discrimination. Rule of law, etc.

Signs of the economic and legal status of the subject are the integration of international treaties, constitutional norms and principles, as well as legal norms of civil, economic and other legal subdivisions. Availability of legal personality, principles, powers, guarantees of rights and obligations, description of rights and obligations of foreigners, stateless persons, refugees and other entrepreneurs; legal responsibility.

The social guarantee of the realization of a person's constitutional freedom in entrepreneurial activity is a social condition stipulated by the Constitution of Ukraine and legal norms. Under such conditions, the Constitution of Ukraine defines mandatory social insurance and the construction of a network of care systems for the disabled (Article 46); creation by the state of conditions under which every citizen can have the opportunity to build housing, purchase or rent it, receive it from the state or local self-government bodies free of charge or for a fee affordable to him, deprivation of housing only on the basis of the law and by a court decision (Article 47);

Health care, state financing of free medical care, creation of effective and affordable conditions for health care, development of all forms of medical facilities, development of physical culture and sports, hygiene and ensuring epidemiological well-being (Article 49).

The protection of a person's constitutional freedom to engage in entrepreneurial activity is carried out by non-state security organizations, including non-state notaries, other protective non-state organizations, as well as international non-governmental protection groups, etc.

Key words: entrepreneurial activity, business sphere, rights and guarantees of entrepreneurs, social guarantees, economic activity, state-owned property, public organizations, international non-governmental organizations.

Актуальність дослідження. У сучасній моделі композиції правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності відсутня чіткість у розумінні базових понять: закріплені у легальному визначенні підприємницької діяльності, ознаки викликають суперечки, у правових нормах чітко не закріплено коло суб'єктів розглядуваних відносин, що призводить як до термінологічних проблем, так і до колізій у правозастосуванні.

Зокрема однією з невирішених проблем є питання загальносоціальних гарантій конституційно-правового статусу підприємницької діяльності в Україні. Основою державних соціальних гарантій мають стати мінімальні соціальні стандарти, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Ступінь вивчення теми. Серед основних останніх науково-правових досліджень вчених, які описали загальносоціальні умови реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність, слід назвати наукові труди таких науковців, як О.Г. Колба, О.О. Майданник, О.А. Колодія, Ж.М. Пустовіт, М.М. Яцишина.

Об'єктом дослідження є правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності як соціально-правове явище.

Виклад основного матеріалу. Важливим засобом захисту свободи особи є їх гарантії [2]. Традиційно гарантії загалом поділяються на соціальні та юридичні [3, с. 276]. Загальносоціальне забезпечення є умовою і засобом створення сприятливого середовища для реалізації конституційної свободи особами, які займаються підприємницькою діяльністю на національному та міжнародному рівнях. Загальними видами соціальних гарантій конституційної свободи особи для підприємницької діяльності є політичні, соціальні та ідеологічні умови та засоби. Термін «умова» тлумачиться як взаємна усна або письмова угода (договір, договір) про щось. Серед економічних та загальносоціальних умов досягнення свободи суб'єктами підприємницької діяльності є такі відповідно до ст. 13 Конституції України «Земля, її надра, повітря, водні та інші природні ресурси»: а) надати підприємцям землю та передати державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності; б) інформаційні послуги для підтримки підприємців в організації логістики, їх діяльності та навчання; в) запровадити початкові заходи щодо продажу або переміщення незабудованої території підприємцям із виробничими цілями та соціальною інфраструктурою відповідно до правових процедур; г) стимулювати підприємцями модернізацію, інновації та розвиток нових видів продукції та послуг; д) надавати підприємцям інші види підтримки (ст. 48 ГК України) [4].

Розташовані на території України природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, є власністю українського народу. Економічною умовою здійснення свободи підприємницької діяльності є надання земельної ділянки, яку можуть використовувати підприємці. Громадяни набувають права користування землею із земель державної чи комунальної власності за рішенням адміністративного або місцевого самоврядування згідно із земельним законодавством України або шляхом аукціону [5, с. 47]. Договір оренди землі є різновидом цивільно-правового зобов'язання, за яким орендодавець зобов'язується передати земельну ділянку орендарю на строк, визначений договором власності та користування. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють українські земельні відносини, є Земельний закон, Цивільний кодекс, український «Закон про оренду землі» [6, с. 38].

Серед економічних умов, які гарантують реалізацію цієї свободи громадян, є передача підприємцям майна, що перебуває у державній власності, необхідного для здійснення підприємницької діяльності. Закон України від 10 квітня 1992 р. «Про оренду державного та комунального майна» передбачає такі обмеження: а) державні підприємства, установи та організації, організаційні відносини, пов'язані з наданням в оренду корпоративного майна, засновані на: а) активи, що належать або перебувають у спільній власності (далі – товариства), їх структурні підрозділи та інші індивідуально визначені активи держави та у спільній власності, б) майнові відносини між орендодавцями та орендарями щодо господарського використання майна державної власності, або майна у спільній власності [7, с. 63].

Тому надання підприємцям землі та передача необхідного для підприємницької діяльності державного майна є однією з економічних умов досягнення конституційної свободи особи.

Важливою економічною умовою забезпечення реалізації конституційної свободи для підприємницької діяльності особи є підтримка підприємців стимулюючи модернізацію технологій, інновацій та інформаційних послуг для своєї діяльності, та підтримуючи логістику – це форма торгівлі у сфері матеріального виробництва, процес забезпечення підприємств сировиною, деталями, напівфабрикатами, готовою продукцією тощо, необхідними для промислового та непромислового споживання [8, с.176].

Важливу роль у забезпеченні реалізації конституційної свободи підприємницької діяльності відіграє комерційна інформація. Тобто специфічний набір інформації, який дає змогу діловій людині приймати правильні ділові рішення у сфері бізнесу [9, с. 11]. Підготовка та перепідготовка є важливими для компанії та є запорукою успіху в ринковій економіці. Професійна підготовка для підприємництва здійснюється в системах державної освіти, включаючи дошкільну, загальну та професійно-технічну, вищу та післядипломну освіту, включаючи системи приватної освіти [10, с. 63].

Тому економічною умовою забезпечення реалізації свободи для підприємницької діяльності особи є підтримка підприємців у таких організаціях як інформаційні послуги щодо їх діяльності та навчання персоналу.

Важливою економічною умовою гарантування реалізації конституційної свободи підприємницької діяльності є спочатку продаж або переміщення підприємцям незабудованих територій виробничої та соціальної інфраструктури у встановленому законі порядку. Виробнича інфраструктура підприємства включає підрозділи, які безпосередньо не займаються виробництвом спеціалізованої продукції, але ця діяльність створює умови, необхідні для роботи основних виробничих підприємств. Соціальна інфраструктура задовольняє соціальні та культурні потреби працівників [11, с. 143].

Однією з економічних умов забезпечення реалізації конституційної свободи особи для підприємницької діяльності є стимулювання технологічної модернізації, інноваційної діяльності та освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг. Модернізація технологій нерозривно пов'язана з інноваціями. Інноваційна діяльність – це підготовка до безпосереднього впровадження (реалізації) інноваційної продукції на основі розвитку, створення прав інтелектуальної власності, конкретних умов виробництва чи господарської діяльності, інновацій у виробництві та суспільстві.

Діяльність з їх комерціалізації та впровадження здійснюється на інвестиційній основі, отримання нової або значно покращеної продукції, виконання інноваційних робіт, надання інноваційних послуг, техніко-технічних показників суміжної економічної діяльності та виробничих процесів. Існують також інші види фінансової допомоги підприємцям для забезпечення реалізації конституційної свободи особами, які займаються підприємницькою діяльністю. Підприємництво належить до загальних соціальних гарантій досягнення людиною конституційної свободи.

Діяльність – це політична умова. Політичні гарантії включають політичні умови, викладені в конституційних нормах і принципах, які гарантують свободу для тих, хто займається підприємницькою діяльністю. Свобода людини та її гарантії визначають зміст і спрямованість нації. Інші суб'єкти національно-суспільно-політичних організацій повинні створити сприятливі умови, спрямовані на реалізацію індивідуальної конституційної свободи.

До політичної організації суспільства належать політичні партії та громадські органи. Політичні партії – юридично зареєстровані добровільні угруповання громадян, прихильники загальнодержавних програм суспільного розвитку, спрямованих

на сприяння формуванню та вираженню політичних намірів громадян, проведення виборів та інших політичних заходів. Беруть участь у політичних партіях, реалізують права і свободи своїх членів, за винятком передбачених законом обмежень для національної безпеки та інтересів народу, а також для політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів і потреб, захист прав і свободи інших [12, с. 54].

Громадське об'єднання – це приватна та/або юридична особа, добровільний орган для задоволення громадськості, у тому числі для здійснення та захисту прав і свобод, економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. Громадські об'єднання утворюються в організовано-правовій формі як громадські організації або громадські об'єднання. Політична умова, гарантована на конституційному рівні як свобода особи займатися підприємницькою діяльністю, є принципом політичної різноманітності. Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією та законом України (ст. 15 Конституції України) [1].

Однією із поширених умов досягнення людиною конституційної свободи підприємницької діяльності в Україні є конституційно закріплена різноманітність ідеологій. Україна не може визнати, що будь-яка ідеологія є обов'язковою. В Україні цензура заборонена (ст. 15) [1].

Тому в Україні загальними умовами реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність є політичні, соціальні, ідеологічні умови. Свобода тих, хто веде бізнес в Україні, ґрунтується на принципах політичної, економічної та ідеологічної різноманітності.

До загальноприйнятих соціальних засобів реалізації конституційних свобод осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, належать захист та відновлення порушеної свободи особи до підприємницької діяльності. Захист конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність здійснюється: українськими недержавними правоохоронними органами; компаніями, бюро та іншими організаціями, які надають послуги безпеки всім приватним установам, організаціям та особам, які представляють інтерес; внутрішніми «службами безпеки», створеними промисловими компаніями, підприємствами та бізнес-асоціаціями; організаціями з охорони комерційної та службової таємниці; структурами забезпечення конкуренції; фізичними та юридичними особами, які виконують окремі види охоронних функцій [2, с. 753].

Компанії, які надають охоронні послуги зацікавленим приватним організаціям, компаніям, установам, організаціям та фізичним особам, захищають їх конституційні свободи, здійснюють аргументаційну діяльність, а також надають такі послуги, як особиста охорона та охорона майна, компанії, бюро та інші організації. Внутрішні «служби безпеки» створюються галузевими компаніями, компаніями та галузевими групами для забезпечення правопорядку в регіоні компанії, компанії чи галузевої групи. Організації з охорони торговельної та формальної таємниці є самостійними елементами системи недержавних структур безпеки. Вони створені для запобігання неконтрольованому витоку комерційної та офіційно секретної інформації від приватних організацій, підприємств, установ та інших неурядових організацій. Організація добросовісної конкуренції та недопущення монополій є дуже важливими для ефективного управління економічною структурою в ринковій економіці. Одним із елементів недержавної правоохоронної системи є структура забезпечення господарської діяльності в умовах конкуренції. Вони формуються і функціонують для запобігання монополії і це забезпечує чесну конкуренцію між різними формами власності, що реалізують корпоративну свободу. Значний обсяг діяльності з реалізації захисних елементів передано недержавним правоохоронним органам для виконання окремих видів правоохоронних функцій щодо забезпечення безпеки та недоторканності

особистих та корпоративних осіб. Вони формуються і функціонують у процесі реалізації конституційної свободи особи, яка займається підприємницькою діяльністю, для запобігання вторгнення в особисту недоторканність особи та недоторканність її приватної власності. Ці структури надають однакові послуги юридичним особам за взаємною згодою [13, с. 754].

Тому становлення та функціонування ненаціональних структур безпеки в умовах ринкової економіки гарантує, що це є засобом досягнення конституційної свободи осіб, які ведуть бізнес в Україні.

Захист конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність здійснюється недержавними охоронними організаціями, у тому числі недержавними нотаріусами, іншими захисними недержавними організаціями, а також міжнародними неурядовими групами захисту тощо.

Адвокатура України є недержавним органом самоврядування, який не лише професійно надає захист, представництво та інші види правової допомоги, а й самостійно визначає організацію та діяльність адвокатури у встановленому законом порядку. Українські адвокати – це всі українські адвокати, які мають право займатися адвокатською діяльністю. Автономія адвокатури для забезпечення належної адвокатської діяльності, дотримання адвокатських гарантій, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів, вирішення питань дисциплінарної відповідальності українських адвокатів. Адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, здійснює захист, представництво та іншу діяльність у процесі реалізації конституційної свободи підприємництва. Держава створює належні умови для адвокатської діяльності та гарантує дотримання адвокатських гарантій. Адвокатура – це неурядова правозахисна група, яка об'єднує професійних юристів, які надають правозахисні послуги різним формам власності, включаючи фізичних осіб, корпорації, групи та бізнес. Під час адвокатської діяльності адвокати мають право вчиняти дії, не заборонені законом, необхідні для належного виконання закону, етичних норм та угод про допомогу в судовому розгляді [14, с. 85].

Тому захист конституційної свободи тих, хто веде підприємницьку діяльність в Україні, здійснюють адвокати та юридичні фірми. Вони перебувають у судах, державних установах, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях незалежно від форм власності та публічних повноважень перед громадянами, посадовими та владними особами, у тому числі з питань, пов'язаних з вирішенням питань в Україні та за її межами, представляє та захищає конституційна свобода.

Одним із недержавних суб'єктів, що захищає конституційну свободу тих, хто веде бізнес в Україні, є недержавний нотаріус.

Українські нотаріуси – це система організацій і нотаріусів, які зобов'язані доводити факти своїх прав і юридичного значення та здійснювати інші передбачені законом нотаріальні дії з метою надання їм правової достовірності. Приватні нотаріуси мають контори, мають цивільно-правові та трудові договори, мають право відкривати поточні та депозитні рахунки в банках [13, с. 52].

Інші громадські організації та міжнародні неурядові організації здійснюють діяльність щодо забезпечення реалізації правової свободи особами, які здійснюють підприємницьку діяльність. До них належать: міжнародна амністія (МА), міжнародний генштаб, науково-інформаційний центр цензури, група прав меншин, міжнародна організація кримінальної реформи, міжнародна федерація з прав людини, міжнародні служби з прав людини, Конвенція проти катувань, система інформації та документації з прав людини, Всесвітня Рада Церков, комісія міжнародних юристів, міжнародні університетські послуги та Міжнародна Гельсінська ліга з прав людини і т. д. [2].

Відновлення порушеної свободи особи до підприємницької діяльності є засобом досягнення цього, зокрема: притягнення винних до суду та відшкодування фізичної та моральної шкоди. Отже, загальносоціальними засобами реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність є охорона, захист, притягнення до відповідальності та відшкодування матеріальних і моральних збитків.

Висновки. Проблемою забезпечення конституційної свободи суб'єктів підприємницької діяльності в Україні є відсутність її реалізації, що проявляється у певних труднощах її реального виконання та неналежному захисті (гарантії).

Загальне соціальне забезпечення є умовою і засобом створення сприятливого середовища для реалізації конституційної свободи особами, які займаються підприємницькою діяльністю на національному та міжнародному рівнях.

Деякі із загальних соціальних умов реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність – це політичні, соціальні та ідеологічні умови. Свобода тих, хто веде бізнес в Україні, ґрунтується на принципах політичної, економічної та ідеологічної різноманітності.

Поширеним соціальним засобом досягнення особою конституційної свободи підприємницької діяльності є захист, захист, притягнення до відповідальності та відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої порушенням конституційної свободи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Ковач А. Охорона й захист державою конституційного права людини на підприємництво. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5/1. С. 88-92.
3. Олійник А.Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в Україні : монографія. Київ : КНУТД, 2021. 324 с.
4. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією ГА ООН від 10 грудня 1948 року. Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. Київ: Сфера, 2002. 413 с.
5. Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні : монографія. Київ : КНУТД; Дніпро : ДДУВС, 2018. 371 с.
6. Безсмертна А.С. Гарантії прав і свобод людини і громадянина. URL: <http://www.er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/12716/1/>
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
8. Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности / Н.В. Витрук. М. : Норма, 2008. 448 с.
9. Майданник О.О. Конституційне право України : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2011. 380 с.
10. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
11. Іщук С.І. Окремі конституційно-правові засади функціонування громадянського суспільства в Україні: свобода підприємницької діяльності. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2018. № 1 (3). С. 11-17.
12. Різник С. В. Кабінет Міністрів України як організаційно-правова гарантія конституційного права людини і громадянина на підприємницьку діяльність. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 2. С. 96-100.
13. Ковтун В. І. Гарантії державного суверенітету України: конституційні аспекти : монографія ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків : Фактор, 2014. 216 с.
14. Колодій О. Принципи конституційно-правового статусу Українського народу: поняття та ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 216-220.